

ELŐSZÓ

A gyümölcsnevek nyelvészeti vizsgálatának több szempontból is jelentős szerepe lehet a magyar szókinccsani kutatásokban, e szókinccsréteg rendszerszerű feldolgozásával eddig mégsem foglalkoztak a kutatók. A lexikológiai vizsgálatok középpontjában gyakran álltak növénynevek, ám a gyümölcsfajták nevei a szókészlet kevésse felderített csoportjába tartoznak. E speciális szócsoporról – a szőlő- (Kiss J. 1991) és az egzotikus gyümölcsneveken kívül (Vörös 1996) – módszeres összefoglaló magyar nyelvészeti munka nem született. Csupán néhány elnevezés szótörténeti elemzésével, etimológiai magyarázatával találkozhatunk a szakirodalomban: MELICH JÁNOS a *Kálmán-körtének* (1917: 241–2), KISS LAJOS a *masáncki almának* (1970: 55), BÜKY LÁSZLÓ a *kosboros szilvának* (2011: 198–9) szentelt tanulmányt; illetve az etimológiai szótárak egy-két kiemelkedő fajta nevének a szöfejtését tartalmazzák. Kutatásom témájaként a gyümölcsfajok és gyümölcsfajták neveinek vizsgálatát választottam, munkámmal a szókészlet e csoportjának feltárásához szeretnék hozzájárulni.

A könyvhöz szorosan kapcsolódik egy történeti-etimológiai gyümölcsnévszótár is (*Gyümölcsnevek szótára*. Bp., 2018), e szótár adataira alapozva készült a gyümölcsnevek áttekintő, összefoglaló elemzése. A szótár és az elemzés korpuszát XII–XIX. századi gyümölcsnevek alkotják. Az ennél később a névkinccsbe kerülő elemek bemutatásától eltekintettem, mivel a XIX. század közepétől egyrészt gyökeresen megváltozott a névadás mikéntje (előtérbe került a mesterséges névadás), másrészt ezzel együtt nagy mértékben megnőtt a nevek száma (melyek jó részének az esetében valós névhasználatot nem vagy csak igen szűk névhasználói körben feltételezhetünk). Az elemzési modell kialakításánál viszont figyelembe vettem az újabb nevek néhány kiemelkedő típusát abból a megfontolásból, hogy az elemzési keret a vizsgált korpuszban nem szereplő gyümölcsnevek leírására is alkalmazható legyen.

Munkám másik célkitűzése – a gyümölcsstani nomenklatúra bemutatásán túl – a névanyag elemzéséhez választott módszerrel kapcsolatos. A vizsgált köznévi szócsoport leírásában általam alkalmazott elemzési módszer rendhagyó módon a tulajdonnevek, méghozzá helynevek (mikronevek) vizsgálatára HOFFMANN ISTVÁN által kidolgozott osztályozási keret (1993/2007). HOFFMANN utal a köznevek és a tulajdonnevek szóalkotási, ezáltal vizsgálati módszereinek hasonlóságára is: „Nincs olyan sajátos tulajdonnévi szóalkotási, grammatikai szerkesztési mód, amely a közszavak körében ne volna megtalálható, azaz elvileg nincs olyan korlátozás, amely bármely közszoói jelenség tulajdonnévbéli előfordulására vonatkozna” (2007: 42). A helynév-tipológiának a gyümölcsfajtanevekre való alkalmazásával amellyel, hogy az általam vizsgált elnevezéseket több szempontból, egységesen, egy bevált, többek által használt modell segítségével tudom leírni, s ezáltal elemzésem alkalmassá válik más szócsoportokkal való összehasonlításra; az is a céljaim között szerepel, hogy bizonyítsam, hogy a modell – kisebb módosítá-

sokkal – az egyes tulajdonnévfajtaikon kívül a nevezéktanban különféle köznévi szócsoportok bemutatására is jól használható. Hiszen például a szőlő-, gomba-, virág- és halnevek háttérében is számos motiváció állhat, akár csak a személy- és helynevekében; ugyanúgy vannak tipikus névszerkezetek; és keletkezési módjukban, azok változásaiban is hasonló tendenciák érvényesülhetnek.

Úgy vélem tehát, hogy a gyümölcsfajtanevek ilyesfajta vizsgálatához hasonló módon más köznévi szócsoportok is leírhatók volnának. A különböző szócsoportok összehasonlíthatósága révén lehetőség nyílna a névadás néhány általános vagy akár speciális sajátosságának megragadására is. A nyelvészeti tanulságokon kívül pedig a gyümölcsfajtanevek áttekintő bemutatása a téma interdiszciplinaritása folytán – reményeim szerint – segítséget nyújthat más területen munkálkodó kutatók számára is.

Végezetül szeretném megköszönni e helyen mindazt a segítséget, amelyet a munkám során kaptam: külön köszönettel tartozom bírálóimnak, Korompay Klárának és Hoffmann Istvánnak értékes észrevételeikért és javaslataikért; valamint Gallasy Magdolnának, aki a szótár és az elemzés létrejöttét is végigkövette.